

**AKADEMIE MUZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
FILMOVÁ A TELEVÍZNÍ FAKULTA**

Filmové, televizní a fotografické umění a nová média
Produkce

BAKALÁRSKÁ PRÁCA

Funkcia medzinárodných vývojových workshopov
v kontexte lokálnej dokumentárnej tvorby

Klára Mamojková

Vedúci práce: MgA. Lukáš Kokeš

Oponent práce:

Dátum obhajoby:

Prideľovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2021

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE
FILM AND TV SCHOOL

Film, Television, Photography, and New Media Production
Producing

BACHALOR THESIS

The function of international developing workshops in
the context of local documentary production

Klára Mamojková

Thesis consultant: MgA. Lukáš Kokeš

Opponent:

Date of Presentation and Defence:

Assigned Academy Degree: BcA.

Prague, 2021

PREHLÁSENIE:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému

Funkcia medzinárodných vývojových workshopov v kontexte lokálnej dokumentárnej tvorby

vypracovala samostatne pod odborným vedením vedúceho práce a s použitím uvedenej literatúry a prameňov.

V Prahe dňa 12.8. 2021

.....
Podpis študentky

UPOZORNENIE

Využitie a spoločenské uplatnenie výsledkov diplomovej práce alebo akéhokoľvek nakladania s nimi je možné iba na základe licenčnej zmluvy, tj. súhlasu autora a AMU v Prahe.

POĎAKOVANIE

Týmto by som rada poďakovala vedúcemu práce MgA. Lukášovi Kokešovi za vecné a trefné pripomienky, ktoré podporili moje spektrum premýšľania nad funkciou vývojových medzinárodných workshopov. Ďalej by som rada poďakovala režisérke BcA. Kateřine Turečkovej a spoluproducentke Bc. Wande Kaprálovej za intenzívnu spoluúčasť na workshope Ex Oriente a otvorenú kritickú debatu, ktorá ma k samotnej téme bakalárskej práce primárne motivovala.

ABSTRAKT

Medzinárodné vývojové workshopy sú dôležitým segmentom filmového trhu (nielen) v rámci dokumentárnej tvorby. Pre český trh je to najmä edukačne-prezentačná platforma Ex Oriente, ktorá každý rok prijíma desiatku lokálnych a zahraničných projektov a určuje ich ďalší výrobný a distribučný potenciál. Čo sa však stane, pokiaľ sa do podobného typu programu zapojí projekt v skorom období vývoja, s debutujúcim*cou autorom*kou a kontroverznou témou? Zámerom tejto práce je na konkrétnom príklade ukázať úskalia vývojových workshopov, rovnako ako aj producentské spôsoby k ich riešeniu.

KĹÚČOVÉ SLOVÁ:

Ex Oriente, medzinárodný filmový trh, Industry, workshop, dokumentárny film, obdobie vývoja

ABSTRACT

International development workshops are an important segment of the film market, (not only) in the field of documentary production. For the Czech market, it is mainly the educational and presentation platform Ex Oriente, which receives dozens of local and foreign projects every year and determines their further production and distribution potential. But what happens if a project in the early stages of development is involved in a similar type of program with a debuting author and a controversial topic? The aim of this work is to show the pitfalls of a development workshops on a specific example, as well as production instructions for their solution.

KEY WORDS:

Ex Oriente, International Film Market, Industry , Workshop, Documentary Film, Development

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. DEFINÍCIA MEDZINÁRODNÉHO DOKUMENTÁRNEHO FILMU V ČESKOM PROSTREDÍ	1
A. AUTORSKÝ DOKUMENTÁRNY FILM	1
B. NEZÁVISLÝ DOKUMENTÁRNY FILM	3
C. MEDZINÁRODNÁ KOPRODUKCIA	3
3. HISTÓRIA MEDZINÁRODNÝCH VÝVOJOVÝCH WORKSHOPOV	6
4. DEFINÍCIA A SPÔSOB FUNGOVANIA EX ORIENTE	9
A. 1. STRETNUTIE – FIND YOUR WAY – VISION, SPACE AND STORYTELLING	10
B. 2. STRETNUTIE – PRODUCTION AND STORY DEVELOPMENT	10
C. 3. STRETNUTIE – MARKET HERE I AM!	11
5. REŽISÉRSKY VÝVOJ – CASE STUDY	13
A. ZOZNÁMENIE SA S WORKSHOPOM	15
B. ODKLONENIE OD PODSTATY	17
C. ODHALENIE KLAMSTVA	19
6. PRODUCENTSKÝ VÝVOJ	21
A. PRAKTICKÝ POHĽAD	21
B. BOLO MOC SKORO	22
C. DEBUTUJÚCA AUTORKA	23
D. ČAS A ENERGIA	24
7. ZÁVER	25
8. ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV	27

1. ÚVOD

Vo svojej práci sa zameriavam na tému vývoja debutujúceho dokumentárneho filmu s autorskými ambíciami v procese medzinárodného vývojového workshopu Ex Oriente (EXO). Túto problematiku ponímam dvojitou metódou: 1. výkladovou – informačnou, zameranou na historický kontext vzniku a funkcie workshopu EXO v českom filmovom prostredí; a 2. empirickou – Case study filmu *Zpracování* v konkrétnom edukačne – obchodnom prostredí, ktorého som sa osobne zúčastnila. Výsledkom mojej práce je popis vlastnej skúsenosti, ktorá vyúsťuje do ukážky producentskej práce v náročnom období výroby dokumentárneho filmu – tvorivého vývoja. Táto práca nemá za cieľ kritizovať alebo posudzovať funkčnosť workshopu EXO, ale prakticky poukázať na problematické oblasti, ktoré pri debutujúcom celovečernom filme môžu s napojením na podobné workshopové programy nastať.

2. DEFINÍCIA MEDZINÁRODNÉHO DOKUMENTÁRNEHO FILMU V ČESKOM PROSTREDÍ

Nasledujúci text bude pojednávať o medzinárodnom prostredí dokumentárneho filmu so zreteľom na lokálnu tvorbu prezentovanú skrz debutujúci český projekt na workshope EXO. Keďže sektor „medzinárodného autorského dokumentu“ je v ČR známy len pár desiatok rokov a jeho vývoj podlieha celkovej zmene vnímania dokumentárneho filmu – zachytenia „skutočnosti“ a jej reprezentácie¹ – je pre moju nasledovnú analýzu dôležité objasniť čo jednotlivé pojmy v zmysle historickej genézy a vnútorného významu znamenajú. Zahŕňam pojmy tak ako producentské, tak aj tvorivé a režisérské.

A. Autorský dokumentárny film

Pojem autorstva vychádza v naivnom slova zmysle z definície autora*rka, a teda osoby stojacej v cente tvorivého procesu s jedinečnou hybnou silou určujúcou finálnu podobu umeleckého diela. Samotné postavenie autora*rky v dokumentárnom filme je však rozporné, keďže dokumentárna tvorba by mala pojednávať o svedectve skutočnosti a nie o umelcovi*lkyni samotnom*tnej. Pre priblíženie skutočnosti je však v tomto prípade nevyhnutný prostredník, a tým sa automaticky stáva režisér*ka – autor*ka. Nutnosť výpovednej inštalácie a osobitého prístupu k skutočnosti sa tak odráža v pojme autorského dokumentárneho filmu, ako preneseného významu v zmysle „vlastného pohľadu“ na skutočnosť.²

¹ KRÁLOVÁ, Lucie. *Každý ďalší možný film*. Praha, 2006. Magisterská práca. FAMU. s.12

² KRÁLOVÁ, Lucie. *Každý ďalší možný film*. Praha, 2006. Magisterská práca. FAMU. s.12

Z historického hľadiska je v českom filmovom prostredí pojem spätý s príchodom Medzinárodného festivalu dokumentárnych filmov Ji.hlava (MFDF Ji.hlava) v roku 1997, ktorý už od prvého ročníka vychádzal z hesla: „*Oslava autorského dokumentárneho filmu*“, a teda svojbytného umeleckého diela. Umeleckosť v tomto kontexte nemala len samoučelný – „elitársky“ charakter, ale determinovala novú éru dokumentárnej tvorby v ČR.³

Začiatkom 90tych rokov sa miestna filmová obec začína vyhraňovať voči televíznej – žurnalistickej podobe dokumentu (v tej dobe najviac využívanej a skoro jedinej známej) a hľadá svoje opodstatnenie vo festivalovej – originálnej tvorbe. Z producentského hľadiska sa jednalo o prvé nezávislé snímky odtrhnuté od štruktúr televízií a štátnych zákaziek. Pre odlíšenie a stanovenie si vlastnej „značky“ sa celý festivalový movement začal označovať za autorský a to najmä z pohľadu umeleckej podstaty, názorovej slobody a formálnej podoby filmov.⁴

Charakteristika autorského dokumentu spočíva v jedinečnosti, invenčnosti a originalite spracovania témy, problému. Od populárne–vedeckých snímok, televíznych reportáží a klasických socialistických žánrov (portrét, anketa, správa...) sa autorský dokument líši výkladom informácie, ktorý už nestojí na autoritatívnej rétorike a názorovej uzavretosti, ale smeruje k vyššiemu kultúrnemu poslaniu spájajúcemu sociológiu, vedu, umenie, filozofiu... Rovnako sa mení aj rola samotného*nej režiséra*rky – z všeobecnej názorovej autority sa posúva do podoby subjektívnej – autorskej. Stáva sa z neho*nej tvorca*kyňa stanovujúci*a si vlastnú reprezentáciu reality, s ktorou ďalej pristupuje k téme, konkrétnym situáciám či vzťahu s protagonistami*tkami a tvorí tak jedinečný obsah (chtiac–nechtiac) postavený na vlastnej osobnosti. Cieľom autorského dokumentárneho filmu už nie je šírenie poznania ale obsiahlejšia kritika spoločnosti, provokácia, satira... – divácky mobilizačné prvky, ktoré sú umocnené aktívnymi filmovými prostriedkami (napríklad sociálny experiment v Klusákovom *Českom sne*, či silná intervencia do životov protagonistov v Hníkovéj *Nesvatbove*). Väčšia intervencia režiséra*rky (stáva sa zrazu viditeľným*nou – či už vo zvuku alebo obraze) a silnejšia konfrontácia protagonistov*tiiek aktivizuje aj samotného diváka*čku, a nové „autorské hnutie“ tak mení celkový kontext českého dokumentu z „pasívneho pozorovateľa“ na proaktívne a originálne filmové dielo.⁵

³ ČESÁLKOVÁ, Lucie. *Generace Jihlava*. Praha: Větrné mlýny, 2014.

⁴ ČESÁLKOVÁ, Lucie. *Generace Jihlava*. Praha: Větrné mlýny, 2014.

⁵ ČESÁLKOVÁ, Lucie. *Generace Jihlava*. Praha: Větrné mlýny, 2014.,s.42

B. Nezávislý dokumentárny film

S nadväznosťou na autorský dokument prichádza do českého filmového prostredia aj producentský pojem nezávislého dokumentárneho filmu, ktorý tak ako pri ostatných odvetviach kinematografie vychádza z podstaty nezávislosti voči štátnym štruktúram a ekonomicko-politickým inštitúciám. Z historického hľadiska v ČR (90te roky) sa jednalo o finančné a dramaturgické odtrhnutie sa od sfér televíznej, štátom riadenej produkcie a posunu k svojbytnej výrobnjej a diváckej stratégii. Za nezávislý dokumentárny film sa z ekonomického hľadiska považuje film produkovaný nezávislým*lou producentom*tkou, ktorý*á projekt vytvára v spolu-tvorivom záujme (osobnej motivácii), v rámci vlastného portfólia a mimo komerčne–zákazkový, či televízny sektor. Nezávislí*é producenti*tky sú pre vznik dokumentárneho filmu v európskom audiovizuálnom sektore kľúčoví*é. Financie väčšinou získavajú z lokálnych a medzinárodných grantových podpôr, predkupou práv alebo koprodukciami s ďalšími (zahraničnými) nezávislými producentmi*tkami. Tento typ filmov nepodlieha taktike zisku z predaja, ale ich stratégia je väčšinou postavená na zafinancovaní výroby. Do distribúcie sa dostáva či už vďaka „artovým“ distribútorom, alternatívnym – špecifickým uvedeniam alebo medzinárodným sales agentom*tkám. Dôležitú úlohu zohráva festivalová premiéra, ktorá častokrát nastavuje pomyselnú „kvalitu“ snímky a predurčuje tak jej ďalší prezentačný život – možnosť zaradenia do programov kín či medzinárodnej distribúcie.

Z tvorivého hľadiska sa jedná o (väčšinové, nie výhradné) rysy sociálneho, režisérsky invenčného a z pohľadu filmovej formy – koncepcného diela, ktoré býva divácky náročnejšie. Pojem nezávislého dokumentárneho filmu je samozrejme nevýhradný a relatívny. Jeho definíciu som nastavila skôr ako reprezentáciu najviac prevládajúcich znakov, nie jasných stanov.

C. Medzinárodná koprodukcja

„Medzinárodná koprodukcja je spôsob výroby filmu, na ktorej sa finančne, organizačne či dramaturgicky podieľajú minimálne dva subjekty z rozdielnych zemí a to peniazmi, technikou, archívami, ľudským či dramaturgickým vkladom.“⁶ Jedná sa o hlavný spôsob výroby – financovania nezávislých dokumentárnych filmov v Európe s (relatívnou) udržateľnosťou tvorivej slobody. Do dokumentárnej medzinárodnej koprodukcje vstupujú väčšinou projekty s vyšším finančným, diváckym a filmovým potenciálom – v zmysle náročnosti produkčných kapacít, šírky obsahu a štylistického spracovania. Verejnoprávne televízie na podobné typy

⁶ PRENGHYOVÁ, Andrea. *Mezinárodní koprodukce a jejich vliv na podobu současného dokumentu*. Praha, 2005. Magisterská práce. FAMU., s.5.

projektov nemajú programové alebo finančné zázemie a komerčné platformy sú striktne orientované na „dramaturgiu sledovanosti“ – svojho predplatiteľa. Kvôli nedostatočnosti lokálnych prostriedkov na zafinancovanie náročnejších projektov je nezávislý*á producent*ka tým pádom nútený*á hľadať možnosti v zahraničných krajinách.

Z historického hľadiska sa medzinárodné koprodukcie dokumentov v ČR rozmohli až na začiatku 90tych rokov ako reakcia na dynamický rozvoj audiovizuálneho trhu a rastúceho počtu komerčných televízií, špecializovaných satelitov a online platforiem. V odozve na rozmáhajúci sa kinematografický sektor vzniká množstvo medzinárodných programov ale aj nových lokálnych grantových výziev, ktoré prichádzajúce koprodukčné vzťahy podporujú, zaručujú im finančné zázemie a štandardizujú jednotlivé ich podmienky.⁷ Na dokumentárnych festivaloch sa rozbiehajú európske koprodukčné markety, pitching fóra a industry programy s cieľom nielen ich členov združovať, ale aj vzdelávať a zvyšovať tak kvalitu celkového obchodného sektoru. Okrem podporných programov a dvoj-koprodukcí, prichádza spolu s reguláciou medzinárodných zmlúv na trh aj možnosť viacstrannej koprodukcie (zahrňujúca troch koproducentov sídliačich v troch rozdielnych zemiach) a náročnejších grantových programov (napríklad MEDIA) – iniciujúcich a podporujúcich projekty s potenciálom pozdvihovania kvality a konkurencieschopnosti európskeho audiovizuálneho sektoru.⁸

Z vnútorného hľadiska býva spolupráca dvoch nezávislých subjektov (producentov*tiiek) postavená na logike „výhody pre obe strany“, a teda spôsobu hľadania čo najpriaznivejších spojitostí v jednom, a tom istom projekte. Vo väčšine prípadov sa zahraničný *á koproducent*ka vzťahuje na samotný príbeh filmu, jeho lokácie, národnosti protagonistov, štábu či sídla postprodukčných pracovísk. Faktory ovplyvňujúce vlastné tvorivé záujmy, rovnako ako aj možnosti utratenia financií v zahraničí (väčšinou podmienka štátnych fondov či grantových programov). Majoritný*á nezávislý*á producent*ka tak v prípade úspechu koprodukcie nielen že zvyšuje finančné zabezpečenie projektu, ale získava aj podporu a priamy kontakt s tvorivými a profesnými zložkami v novej krajine.

S prichádzajúcimi partnermi a na nich naviazanými financiami sa v projekte na druhej strane zvyšuje počet povinností a nových výdajov či už z pohľadu producenta*tky alebo samotného*nej tvorcu*kyne. Pre autora*rku sú to časové a „výkonnostné“ limity, obsahové zmeny zahŕňajúce objektívnejšie – pre medzinárodného diváka pochopiteľné informácie, zmeny v obsadení štábu alebo aj samotné produkčné zázemie – percentuálne na krajinu mýňané capacity. Režisér*ka sa tak dostáva do neustálych vonkajších požiadaviek, v ktorých hľadá balans vlastného názoru a jasnej tvorivej idey. Z hľadiska producentského ide hlavne o záväzky finančné a zmluvne-právne, pričom zodpovednosť ich naplnenia sa časovo

⁷ PRENGHYOVÁ, Andrea. *Mezinárodní koprodukce a jejich vliv na podobu současného dokumentu*. Praha, 2005. Magisterská práce. FAMU., s.5.

⁸ *Media desk* [online]. Dostupné z: <https://www.mediadeskcz.eu/o-programu/>

a organizačne komplikuje s každým*ou novým*ou partnerom*kou. Vo všetkých prípadoch môže ísť o pozitíva aj negatíva z pohľadu výslednej podoby filmu a jeho sledovanosti – úspechu.

Kategória medzinárodného dokumentárneho filmu sa viaže tak ako na obsahovú (tvorivú a tematickú verziu filmu), tak aj na jeho producentskú podobu. Z producentského hľadiska sa jedná o projekt koprodukčný, zahrňujúci medzinárodných partnerov a s tým spojené finančné, a výrobné podmienky. Ide o filmy vyvíjané, vyrábané a distribuované v medzinárodnom tržnom prostredí, častokrát už vo vývoji so záujmom o konkrétny festivalový, televízny či distribučný segment. Spojenie s medzinárodným trhom nastáva už vo fáze vývoja a to vstupom zahraničného subjektu do daného projektu (produkčná spoločnosť, medzinárodný grantový program, zahraničná televízia, online platforma) alebo zúčastnením sa niektorého z medzinárodných workshopov – v českom prostredí typicky EXO.⁹

Dokumentárny film a uhol spracovania jeho témy je silne definovaný prostredím, v ktorom vzniká a to nielen z výrobnéj ale aj kreatívnej podstaty. Pre medzinárodný dokument je to práve globálne prostredie, v ktorom je tvorený primárny obsah, divácky záujem a celková forma projektu – tak, aby stále odpovedala zrozumiteľnému autorskému zámeru a presvedčivej artikulácii tématu. Hlavnými artiklami tvorivej zložky tímu sa stáva obecné hľadisko vnímania problematiky postáv a celkovej zápletky, rozhodovanie medzi lokálnym a globálnym a hľadanie ich prieniku s nepoškodením vlastnej ambície. Medzinárodné prostredie zároveň častokrát podlieha aktuálnym „trendom“, spojených so súčasnými geopolitickými či sociálnymi udalosťami (pred pár rokmi napríklad úspech filmov mapujúcich problematiku utečeneckých táborov v Európe...).

⁹ ČESÁLKOVÁ, Lucie. *Generace Jihlava*. Praha: Větrné mlýny, 2014.

3. HISTÓRIA MEDZINÁRODNÝCH VÝVOJOVÝCH WORKSHOPOV V ČR

Workshop EXO je silne spätý s historickým vývojom nezávislého dokumentárneho filmu v českom prostredí. Pre bližší rozbor jeho fungovania a opodstatnenia pre lokálny trh je dôležité najskôr objasniť celkový vývoj českých tržných podmienok, prvé medzinárodné vplyvy a vznik lokálnych edukačných platforiem.

Prvé záchvevy medzinárodného dokumentárneho filmu sa v Česku začínajú objavovať už na začiatku 90tych rokov. Konkrétne v období, kedy štátna podpora domácej filmovej produkcie bola nedostatočná a medzinárodne spolupráce na úrovni výroby či distribúcie prakticky neexistovali. Zahraničná distribúcia bola v tej dobe venovaná skôr hranej tvorbe a dokumentárny film bol závislý na verejnoprávnej televízii. Najväčšej pozornosti sa tak dostávalo najmä publicistike a dokumentárnym cyklom, schopným zaradiť sa do programových okien a televíznej dramaturgie. Na filmovej škole FAMU zároveň nastupovala nová generácia progresívnych dokumentárnych tvorcov, vedomá otvárajúcej sa situácii v tematickej, tvorivej ale aj tržnej oblasti. Inštitucionálnou posilou silnej generácie sa následne stal aj rok 2002, kedy vedenie katedry dokumentárnej tvorby na FAMU preberá Karel Vachek a katedra sa tak naplno uberá smerom k autorskému dokumentu a nezávisle mysliacim osobnostiam, schopným získať si pozornosť verejnosti a zároveň prezentovať aktuálne témy osobitým spôsobom.¹⁰ Autorský dokumentárny film sa tak na jednej strane personálne prebúda, no na strane druhej sa stretáva s pomerne ťažkou úlohou nielen v zmysle svojho uvedenia (mimo verejnoprávnu televíziu), ale aj v samotnej (ne)možnosti emancipovanej produkcie.

Jedným z prvých impulzov medzinárodného dokumentárneho filmu v ČR sa stáva rok 1992 – vstup Českej republiky do programu MEDIA – programu Európskej únie na podporu audiovizuálneho priemyslu. Jeho príchodom sa rozbieha veľký finančný prínos v nezávislých produkciách českých snímok, ale aj lepší prístup k medzinárodnému filmovému prostrediu – zahraničným spoluprácam, možnostiam rozbehnutia nových grantových programov a inštitúcii na podporu lokálneho filmového priemyslu.¹¹

Paralelne s pribúdajúcim vplyvom európskych kultúrnych podpôr sa pre český autorský dokument stáva kľúčovým bodom aj rok 1997, kedy sa odohral prvý ročník MFDF Ji.hlava. Postupom času sa z „klasickej“ prehliadky nielen lokálnej dokumentárnej tvorby stáva

¹⁰LANŠPERKOVÁ, Jitka. *Produkční strategie dokumentárního filmu v České republice od roku 2012 do roku 2016*. Brno, 2018. Magisterská práce. MUNI., s. 21.

¹¹ ZAJÍCOVÁ, Gabriela. EVROPSKÝ PROGRAM MEDIA / 10 LET V ČR. *Cinepur*. 2021. Dostupné z: <http://cinepur.cz/article.php?article=2313>

dôležitou súčasťou festivalu aj spolupráca s medzinárodným trhom, ku ktorému po prvý krát majú prístup aj českí*é dokumentaristi*tky a producenti*tky.

S cieľom zaistenia kvalitného medzinárodného podporného mechanizmu pre vznik dokumentárnych filmov a s tým súvisiaceho zabezpečenia dôstojných podmienok českým dokumentaristom*tkám, nakoniec vzišla z prostredia študentov (Filip Remunda a Andrea Prenghyová) v roku 2001 prvá forma českého pitching fóra tzv. *Burza námetov* (neskôr East Doc Platform). Tá spočívala v prezentácii 12tich vybraných dokumentárnych námetov, ktoré mali možnosť odprezentovať svoj projekt širšiemu medzinárodnému publiku tvorenému z profesionálnych zástupcov filmového trhu (producenti*tky, programoví*é členovia*anky medzinárodných festivalov, comissioning editori*ky...).¹² Úspech Burzy bol v zmysle nadviazania niekoľkých medzinárodných spoluprác so zahraničnými partnermi*kami opodstatnený. Pre mnohých*é dokumentárnych*é tvorcov*kyne a producentov*tky otvoril nové možnosti kofinancovania, prezentácie a vývoja vlastných projektov v medzinárodnom merítke. Účel a úspech jej organizátorov*riek však stál ešte na ďalšej stratégii dokumentárneho filmu v rámci českej kinematografie.

„Úspěch letošní Burzy nebudeme měřit počtem podepsaných smluv a realizovaných filmů. Vnímáme ji jako vzdělávací projekt, který má učit české autory, jak se orientovat na půdě evropského filmového průmyslu a pomáhat jim v navazování prvních kontaktů. V dlouhodobém horizontu by měla Burza sloužit k podpoře otevřeného filmového trhu a nezávislých producentů. Věříme, že zakládáme novou tradici a že úspěch Burzy bude přínosem pro celou naši filmařskou obec.“¹³

Burza námetov sa tak stala každoročnou súčasťou MFDF Ji.hlava, pričom ambícia jej programu sa stále viac a viac zameriavala na vzdelávací fragment českej, a neskôr celkovej stredo/východoeurópskej dokumentárnej obce. Burza postupne naberala nielen na časti prezentačnej, ale aj teoretickej. Jej hlavnými témami boli: *„kritéria filmov vhodných pre európske koprodukcie, modelové podmienky spolupráce v rámci medzinárodnej koprodukcie, mechanismus nadväzovania kontaktov medzi jednotlivými stranami, ale tiež alternatívne zdroje financovania prostredníctvom európskych grantov a fondov“*.¹⁴ Cez takto nastavený edukačný program (prvý medzinárodný workshop – neskôr EXO) sa českí režiséri*rky a producenti*ky začínajú orientovať v medzinárodnom koprodukčnom svete a do ich povedomia sa dostávajú nové možnosti výroby vlastných projektov. Hlavným spolu–usporiadateľom industry sekcie festivalu MFDF Ji.hlava sa v roku 2001 stáva Inštitút dokumentárneho filmu (IDF). Pre tento subjekt sa neskôr workshop Burzy námětů stal

¹² POHOŘELÁ, Monika. *Inštitút dokumentárneho filmu Subvenční strategie IDF a jejich vliv na rozvoj dokumentární kinematografie v ČR*. Brno, 2009. Bakalářská práce. MUNI., s.27.

¹³ REMUNDA, Filip a Andrea PRENGHYOVÁ. *Manifest Burzy námětů*. Praha, 2001.

¹⁴ REMUNDA, Filip a Andrea PRENGHYOVÁ. *Manifest Burzy námětů*. Praha, 2001.

celoročnou agendou určenou nezávislým producentom*tkám, režisérom*kám, distribútorom*rkám, zahraničným festivalom, televíznym dramaturgom*gičkám... Formát edukačne–tržného subjektu EXO a East Doc Platform sa uchytil a v stále sa rozširujúcich rozmeroch funguje dodnes. Jeho rukami prešlo už vyše 200 projektov, ktorých väčšina uspela na množstve európskych festivaloch a stali sa lokálne či zahranične distribuovanými titulmi. Okrem iného zastáva IDF pozíciu jedinečného podporovateľa českého autorského dokumentárneho filmu s viacerými podprogrammi – ako napríklad najväčší dokumentárny trh celovečerných a televíznych dokumentárnych filmov East Silver, alternatívna distribučná platforma celovečerných dokumentárnych filmov Kinedok alebo rozsiahly tréningový program East Doc Platform a ďalšie.

Uvedenie si dôvod vzniku (v konkrétnom historickom kontexte) a dôležitosť spomínaných subjektov – MFDF Ji.hlava, Burza námetov (EXO) a IDF je pre pochopenie českého dokumentárneho filmu v medzinárodnom kontexte kľúčové. Rozbehnutie týchto iniciatív vyviedlo domácich*e filmových*é profesionálov*ky z lokálnej izolácie a zoznámilo ich s novými možnosťami nezávislého financovania, výroby a prezentácie filmu. Model otvoreného prepojenia s „vonkajším svetom“ mal však aj opačný účinok, a to v zmysle nalákania veľkého množstva európskych a neskôr aj celosvetových kapacít v oblasti dokumentárneho filmu do Česka. Zrod medzinárodného dokumentárneho filmu v českom prostredí bol tak založený na dvoch ambíciách: ambícii českých tvorcov*kýň vojsť do medzinárodného prostredia, a ambícii zahraničných filmových profesionálov*iek objaviť a podporiť tunajších nezávislých*é producentov*tky a tvorcov*kyne mladej generácie.¹⁵ V systéme tohto obojstranného zaujatia sa počas jednej dekády z prostredia lokálneho, väčšinovo inštitucionálne riadeného rybníčku stal uznávaný koprodukčný market a rovnocenný partner európskeho filmového priemyslu.

¹⁵ POHOŘELÁ, Monika. *Institut dokumentárního filmu Subvenční strategie IDF a jejich vliv na rozvoj dokumentární kinematografie v ČR*. Brno, 2009. Bakalářská práce. MUNI.,s.27.

4. DEFINÍCIA A SPÔSOB FUNGOVANIA EX ORIENTE

*„Začínáte pracovať na dokumentárnom filme? Promýšľáte, jak uchopiť jeho téma a jak svoj pripravovaný film správne prezentovať? Chtěli byste, aby váš trailer, synopse a producerská strategie zaujala i ty nejvýznamnější dramaturgy a fondy? Chcete se lépe orientovat v právních i ekonomických otázkách koprodukce a moderních formách distribuce?“*¹⁶ Slogan lákajúci nových účastníkov na workshop EXO.

Hlavná idea medzinárodného vývojového workshopu EXO zostáva aj po rokoch svojho trvania rovnaká – edukácia a výroba filmu v oblasti medzinárodne a festivalovo uznávaného sektoru dokumentárneho filmu. Princíp jeho fungovania sa však čiastočne líši a od začiatku milénia po dnešok sa časovým rozmedzím (obdobie 1 roku), a hlavne geografickým zázemím značne rozšíril. Do dnešného EXO sa môže zapojiť každý dokumentárny tandem režisér*ka + producent*ka nielen z oblasti Českej republiky a Slovenska ale aj z akéhokoľvek stredo- a východoeurópskeho regiónu. Na workshop sa prihlasujú v období vývoja alebo veľmi skorej fáze výroby. Behom roka sa počas troch stretnutí (v letnom období – koniec júna, v jesennom období – koniec októbra a v jarnom období – koniec marca) účastníci*čky workshopu spolu s mentormi*kami dostávajú od prvotného námetu až po finálnu podobu – reprezentovateľného filmu s vlastnou režisérskou ideou a producerskou stratégiou. Finálny výsledok je potom predstavený na záverečnom pitchingu, ktorý je súčasťou medzinárodného fóra East Doc Platform a festivalu Jeden svět. Celý tento ročný proces práce má vlastnú dramaturgiu a spôsob akým je vedený k dosiahnutiu finálnej podoby prezentovaných projektov.¹⁷ Zprocesovanie vopred nastavených cieľov workshopu sú dosahované rôznymi „výukovými“ technikami akými sú napríklad masterclassy, skupinové stretnutia, konzultácie s odborníkmi*čkami, prípadové cvičenia..., skladajúce celkovú formu programu. Program workshopu je orientovaný do dvoch základných sfér: režisérskej – tvorivej a producerskej – ekonomicky-tržnej. V závislosti na toto rozdelenie je stanovovaná náplň sedení jednotlivých účastníkov*čiek a zmysel celkovej dramaturgie stretnutia.

V nasledujúcom texte popíšem bližšie vnútornú štruktúru fungovania workshopu EXO s konkrétnym zámerom na jednotlivé sedenia a ich základné výukové princípy.

¹⁶ *Ex Oriente Film: O projekte* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/o-projektu>

¹⁷ *Ex Oriente Film: O projekte* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/o-projektu>

A. 1. stretnutie „Find Your Way - Vision, Space and Storytelling“ – koniec júna

Počas prvého stretnutia sa účastníci*čky workshopu venujú najmä tematickým, formálnym a tvorivým aspektom svojho námetu. Hlavným zámerom je charakteristika protagonistov*tiiek, rozbor potenciálneho príbehu/ témy a ujasnenie slabých a silných stránok projektu. Do okrajovej sféry sa dostáva posúdenie medzinárodného potenciálu daného projektu, poprípade nasmerovanie na rôzne alternatívy, ktorými by ho bolo možné docieľiť.¹⁸

Workshop si v tomto stretnutí kladie za cieľ analyzovať možnosti danej dokumentárnej látky a tematických schém. Konkrétne to pre režisérsku časť znamená: analýza témy a príbehu filmu, formovanie ústrednej myšlienky, prvé prepojenie s medzinárodným obsahom a prvej odozvy zahraničného publika. Pre producentškú časť to znamená: základná orientácia v európskom tržnom prostredí, strategický koncept financovania(granty, televízie, koprodukcie...) a konzultácia nástrah v produkcii projektu.¹⁹ Jednotlivé časti (režisérská a producentšká) sa v množstve programu spoločne stretávajú a veľká časť aktivít je nastavená na vzájomnú spoluprácu režiséra*ky + producenta*tky. Nad projektom sa tak navádza myslieť komplexne a z oboch – výrobných aj tvorivých strán rovnako. Podporuje sa vznik „zdieľanej idey“ projektu, ktorá neskôr bude čeliť veľkému tlaku nových názorov.

Po prvom sedení by sa účastníkovi*čke workshopu mal otvoriť počiatočný pohľad na svoj projekt „z vonku“, formovať základná idea a predstaviť prvotné strety s medzinárodným trhom. Táto časť projekt otvára a necháva ho otvorený pre ďalšiu (samostatnú) prácu. Stanovuje potenciálne smery uvažovania nad látkou a skrz optiku európskeho dokumentárneho filmu načrtáva v čom by jeho hlavná podstata mohla stáť.

B. 2. Stretnutie – „Production and Story Development“ – koniec októbra – súčasť MFDF Ji.hlava

Druhé stretnutie EXO už vo svojom názve dáva najavo, že pôjde o časť programu, ktorá bude separačne rozdelená do dvoch častí: režisérská – vývoj príbehu a producentšká – vývoj producentskej stratégie. Počas celého stretnutia na tomto princípe funguje. Hlavnou úlohou druhého stretnutia je pustiť sa hlbšie do jednotlivých častí projektu, v ktorých sa z prvého sedenia otvorené možnosti začnú precíznejšie komunikovať a rozoberať do detailnejších častí.²⁰ Súbežné zdokonaľovanie odlišných aspektov projektu stojí na presvedčení, že na

¹⁸ *Ex Oriente Film: Workshop 1* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-1-online>

¹⁹ *Ex Oriente Film: Workshop 1* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-1-online>

²⁰ *Ex Oriente Film: Workshop 2* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-2>

predchádzajúcom stretnutí sa tvorivá základňa oboch strán (producentskej aj režisárskej) zjednotila a je schopná v duchu „zdieľanej idey“ pracovať na vlastných požiadavkách samostatne.

Náplňou režisárskej časti programu je: analýza rešeršných materiálov; natočených sekvencií; vizuálneho štýlu a protagonistov; práca na treatmente a scenári projektu; možnosti strihu teaseru; a inšpiračné prednášky zamerané na inscenovanie a komponovanie v dokumentárnom filme.²¹

Náplňou producerskej časti programu je: vývoj detailnej finančnej stratégie (príprava medzinárodného rozpočtu a finančného plánu); identifikácia a zaradenie projektu na vhodný trh; orientácia v prípadných zahraničných koprodukciami a televíznymi vysielateľmi; zmluvné opatrenia (predkúpa práv, akvizícií...); distribučná stratégia; a analýza spolupráce so zahraničnými distribútormi/sales agentami*tkami...²²

V procese druhého stretnutia EXO sa v rámci analýzy projektu a jeho „rozbitia“ dostáva workshop najhlbšie. Dôvodom je precízne rozobratie vopred nastavených schém a následná zmena či rozvoj ich potenciálu. Postupným skladaním rozobratých častí opäť dohromady sa zúčastnený projekt dostáva k jasnejšej predstave toho, ako bude môcť finálna podoba filmu vyzeráť a aké sú jej eventuálne smery prezentácie. Táto časť workshopu slúži k postupnému ujasňovaniu vlastného chápania východzieho filmu, súžitia s témou a progresu v ďalšom vývoji a natáčaní projektu. Druhé stretnutie je predzvestou finálneho stretnutia a naň nadväzujúceho medzinárodného pitchingu, kde už celková idea projektu a jeho prezentácie musí byť jasná a presvedčivo stanovená.

C. 3. stretnutie: „Market, here I am!“ – koniec marca – súčasť festivalu Jeden svet

Posledná časť celoročného workshopu EXO má hybridný charakter. Okrem klasického týždňového stretnutia sa totižto automaticky napája na prestížne medzinárodné pitching fórum East Doc Platform konajúce sa cca ďalších 5 dní. Prepojenie týchto dvoch edukatívne-tržných subjektov dáva za celým workshopom EXO jasnú bodku a opodstatnenie celého kurzu má svoj výsledný tvar. V treťom stretnutí sa dvojica režisér*ka + producent*ka znovu spája. Program workshopu je tvorený za účelom podpory ich spolupráce, spoločného myslenia a zameriava sa na prepojenie tvorivých a producerských záležitostí v konzistentný celok.

Tematickou náplňou tretieho stretnutia je intenzívne zameranie sa na marketing a prezentáciu vlastného projektu, konkrétne: profesionálnej prípravy filmového balíčku

²¹ *Ex Oriente Film: Workshop 2* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-2>

²² *Ex Oriente Film: Workshop 2* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-2>

(treatment, press materiály...) prezentovateľného zahraničným partnerom, finalizácie teaseru, formulovania prezentačnej stratégie projektu, nácviku samotného pitchingu a približné stanovenie distribučnej a festivalovej stratégie pre daný projekt.²³ Celá príprava na veľký pitching je lemovaná skupinovými sedeniami a one to one meetingami s už známymi mentormi*kami celého workshopu ale aj rôznymi novými odborníkmi*čkami z prostredia trhu pre dokumentárny film. Väčšina z nich je potom súčasťou samotného East Doc Fóra a projekty tak pripravuje na finálnu prezentáciu na základe vlastných skúseností a empirických rád. Samotný pitching vo forme 7 minútovej stručnej prezentácie, ktorej súčasťou je ukážka teseru filmu, popisu hlavnej idey a témy filmu, objasnenia ďalších krokov v natáčaní a ujasnení producentskej a distribučnej stratégie trvá dva dni, počas ktorých majú účastníci svojimi projektami najväčšiu šancu zaujať zahraničný dokumentárny segment.

Po absolvovaní workshopu EXO, East Doc Platform a odprezentovania vlastného projektu pred vyše 200 decision makermi z celého sveta, projekt nasleduje k osobným stretnutiam so zástupcami*kyňami svetových TV staníc, nezávislými producentami*kami, distribútormi*kami, zástupcami*kyňami festivalov...²⁴ Na základe týchto stretnutí sa projekt dostáva do priamych kontaktov s jeho potenciálnymi záujemcami*kyňami, či už v procese jeho výroby alebo následnej prezentácie. Pre účastníkov tak nastáva dôležitý moment obhájenia vlastného nápadu v osobnom stretnutí a možnosti nadviazania ďalšej spolupráce. Týmto bodom je celé tretie stretnutie East Doc Fóra ale aj workshopu EXO ukončené a film by mal byť pripravený na ďalšiu výrobu so získanými obchodnými vzťahmi. Projekty môžu tak už v momente vývoja dostať jasné odpovede na to, ktorým smerom film formovať, ale aj na akom markete ho budú môcť uplatniť. Film tak následné vzniká v tomto vedome nastavenom koncepte a kopíruje predom nastavený systém medzinárodného projektu.

Celý proces workshopu EXO – od zdieľania prvotnej idey/ námetu cez analýzu jednotlivých obsahových a štylistických aspektov až k samotnému pitchingu – vie behom roku niekoľko projektov zároveň nasmerovať na jasný reprezentačný model a vybudovať tak úspešný medzinárodný dokumentárny film, či už z obsahového alebo tržne – producentského hľadiska.

²³ *Ex Oriente Film: Workshop 3* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivita/ex-oriente-film/2021/workshop-3>

²⁴ *East Doc Platform: East Doc Forum* [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivita/east-doc-platform/2017/east-doc-forum>

5. REŽISÉRSKY VYVOJ – CASE STUDY

Po zovšeobecňujúcej a informatívnej rovine textu sa dostávame ku konkrétnemu príkladu – debutujúcemu projektu *Zpracování*, zúčastnenom na workshope EXO v roku 2020/2021. Workshop EXO reprezentuje klasické medzinárodné tržné prostredie s danými špecifikami a projekt *Zpracování* konkrétne rozhodnutia vnútri tohto „systému“. Na základe vopred nastaveného vzťahu budem skúmať rozmer tvorivej integrity, vonkajších marketingových vplyvov a režijne – producentskej spolupráce ako najdôležitejších vlastností vývoja dokumentárneho filmu v medzinárodnom prostredí.

Metóda case study slúži ako empirická ukážka skutočného filmu vo vývoji, ktorý sa rozhodol do workshopu zapojiť v zlom časovom, tvorivom a vzťahovom nastavení. Táto časť textu neslúži ako priama kritika workshopu EXO, ale ako návod k tomu, čomu sa pred zapojením sa do podobného tvorivo-edukačného programu vyvarovať a akým spôsobom ho v prospech daného filmu zúžitkovať. Mojou hlavnou otázkou zostáva: „*Je chrániť tvorivú autonómiu a predávať len film, a nie dušu v zložitom prostredí európskych koprodukcii?*“²⁵

V roku 2020 sme spolu s režisérkou Kateřinou Turečkovou a spoluproducentkou Wandou Kaprálovou vstúpili do ročného workshopu EXO s projektom *Zpracování*, ktorý sme v tej dobe prezentovali ako „*dokumentárna esej o manipulácii vychádzajúca z moci a pozície slávneho umelca – muža a konkrétneho životného príbehu, sochára Pavla Opočenského.*“ S režisérkou Kateřinou sme mali už predtým kreatívnu, ale aj praktickú skúsenosť pozostávajúcu z výkonnej produkcie jej 20 minútovej snímky *Proč se cítím jako kluk?*, úspešne tvorivo, produkčne ale aj prezentačne zvládnutej. S Kateřinou sme zdieľali rovnaké názory na tvorbu, minulé štúdium na teoretickej škole, ale aj celkový náhľad k umeniu, vkusu a hlavne k filmu samotnému. Kateřina sa dá považovať za silne autorskú dokumentaristku, ktorá už počas štúdia na FAMU vytvorila niekoľko filmov s vlastným rukopisom a pre každý projekt špecifickým prístupom či už z formálneho, žánrového alebo obsahového spektra. Vo svojich dielach sa venuje tabuizovaným témam v spoločnosti, ako napríklad vo filmovej básni *Tradice* (2017) dotýkajúcej sa dvoch tradícií slováckeho folklóru a problému pervitínu v režisérkinom rodnom meste; filme *Iluze* (2018) vytvorenom behom študijného pobytu v Budapešti, ktorý za pomoci formálnych prvkov a estetiky počítačových hier mapoval život Maďarov v autoritárskom režime Viktora Orbána; a v poslednom filme *Proč se cítím jako kluk?* (2019) zachytávajúcom dospievajúceho trans chlapca v prostredí malej českej dediny snažiacej sa s danou situáciou vyrovnáť. Každý z filmov pracoval s inou, vopred jasne stanovenou formou a špecifickým filmovým jazykom schopným daný problém bez pomocných prostriedkov

²⁵ PRENGHYOVÁ, Andrea. *Mezinárodní koprodukce a jejich vliv na podobu současného dokumentu*. Praha, 2005. Magisterská práce. FAMU., s.4.

autenticky artikulovať. Projekty boli ocenené na množstve filmových festivaloch a pre Kateřinu spoločensky aktívnu rovinu, častokrát aj mediálne známe.

Kateřina svoj prístup k tvorbe stavia v prvom rade na silnom záujme v zachytávanú tému, do ktorej sa častokrát v rámci vlastnej identity, spoločenských a politických hodnôt absolútne infiltruje. Vývoj prebieha obsiahlymi rešeršami a empirickými skúsenosťami, ktoré vyúsťujú v jasnom stanovení si režijného prístupu, formálneho (častokrát až intermediálneho) konceptu a širokého obsahového spektra. Kateřina hľadá podstatu diela už počas výskumu, ktorý reflexívne dopĺňa aktuálnymi situáciami vo výrobe. Všetky témy, ktoré si vyberá sa silne dotýkajú jej vlastných názorov, skúseností z minulosti a problémov bytostne zasahujúcich do jej osobnostnej integrity. Rozdielom nebol ani film *Zpracování*, ktorý sa tematicky rovnako ako Kateřina v posledných rokoch zaoberal témou nadvlády mužov vo vysokých vrstvách spoločnosti, rozmáhajúcim sa feministickým teóriám a celkovým nastavením zneužívania moci. Postava Pavla Opočenského²⁶ všetky tieto aspekty v extrémnom prípade zastávala a nastoľovala tak rámec spoločenskej debaty spojenej s princípmi manipulácie (nielen) v českom prostredí.

Projekt *Zpracování* sme s Kateřinou koncipovali ako absolventský film na FAMU s majoritným producentom D1film vo vývoji a neskôr s vlastnou produkčnou spoločnosťou CLAW AV vo výrobe. Film bol zároveň Kateřinin celovečerný medzinárodný debut. Medzinárodný v zmysle producentskej stratégie financovania – zahraničných koprodukcí, distribučnou stratégiou naviazanou na medzinárodných sales agentov, vývojom prebiehajúcim na workshope EXO a v neposlednej rade všeobecne rezonujúcim obsahom.

Do workshopu sme vstúpili v absolútne začínajúcej fáze vývoja. Len pár týždňov po získaní podpory Státniho fondu kinematografie a len po 2 natáčacích dňoch teaseru strávených spolu so štábom a s hlavným protagonistom. Kateřina Opočenského poznala už dlhšie – necelé dva roky, počas ktorých s ním nadviazala pomerne úprimný, aj keď v zmysle vlastného názoru jasne definovaný vzťah. Výskum sexuálneho násillia a zneužívania moci mala rešeršne dobre zmapovaný, v základných rámcoch spojený aj s konzultáciami so psychológmi/psychiatrami a vlastnou skúsenosťou s prežívšimi podobných činov.

Naša predstava o workshope spočívala v slobodnej platforme pre nezainteresovaný rozvoj obsahu a formy filmu, aktívnej podpore vlastnej kreatívy (skrz diskusie, masterclassy, režijné

²⁶ Pavel Opočenský je známý český sochár, šperkár. V 90tych rokoch bol po niekoľkých trestných stíhaníach odsouzen na sedm a pól roku k trestu odnětí svobody za pohlavního zneužívání patnácti nezletilých děvčát, ohrožování mravní výchovy mládeže a výtržnictví. Opočenský prošel řadou vyšetření, po kterých strávil ve vězení tři roky. Byl propuštěn předběžně kvůli vzornému chování. Vyučil se v něm na obráběče kovů. Podmínkou propuštění nebyla psychologická ani psychiatrická péče. Aktuálně aktivně umělecky tvoří, zaměřuje se na šperky. Vystavuje po celé České republice i v zahraničí. Žije nezadaný v Praze. (wikipedie)

cvičenia...) a profesionálnom dramaturgickom vedení v podaní medzinárodných mentorov*riek. Z producentského hľadiska sme od workshopu očakávali zoznámenie sa s procesmi medzinárodného trhu, možnosťami kofinancovania a distribúcie filmu v zahraničí a nastavenia celkovej marketingovej stratégie pre konkrétny typ projektu.

Pre vlastné výskumné účely sme si stanovili tri základné rámce, ktoré sme na workshope chceli rozviesť:

1. hľadanie spôsobu stvárnenia a konfrontácie emocionálne deficitnej postavy
2. plošné skúmanie princípov manipulácie – v rámci celospoločenských aktivít, alebo v jemnejších odnožiach medziľudských vzťahov (napríklad v bežnom partnerskom vzťahu)
3. nuansy skúseností prežívšich podobných činov, pre etické vyobrazenie explicitného dopadu moci.

Naša predstava o workshope sa tak okrem reprezentačných skúseností, upriamila primárne na možnosť rozvoja a otestovania si vopred nastavených výziev v obsahu, protagonistoch a narácii. Postupne sme však prišli na to, že jeho profilácia sa uberá skôr iným smerom...

A. ZOZNÁMENIE SA S WORKSHOPOM – PRVÝ „NÁZNAK“ CHYBY

Počas prvej session EXO s názvom „**Find your way**“, zameranej na formovanie ústrednej myšlienky autora*ry, potenciálnych ciest príbehu a analýzy tém, sme okrem nastavených otázok odprezentovali aj náš prvý teaser koncipovaný ako „case study“ charakteru Pavla Opočenského. Na základe neho sme poukázali na ambivalenciu hlavného protagonistu a obsiahlosť témy manipulácie, ktorú sme v esejistickej forme chceli komplexne obsiahnuť.

Z pozície kontroverzného príbehu, negatívneho hlavného protagonistu a abstraktnej témy manipulácie sme sa po pár režijných cvičeniach a stretnutiach s mentormi*kami začali dostávať do pomerne ťažkej pozície, v ktorej sa začala rozkladať tvorivá idea projektu a jasného stanovenia ústrednej témy. Problematickým (neuchopiteľným) sa zdalo vyobrazenie spôsobov manipulácie, jej koreňov v postave Pavla Opočenského, ale aj samotná intencia režisérky. V emocionálne ladených a pomerne líšiacich sa názoroch zúčastnených (prirodzene spojených s ťažkou témou sexuálneho zneužívania maloletých) sme začali strácať pevnú pôdu pod nohami a dostávali sa do kolobehu konkrétnych otázok spojených hlavne s absenciou vyobrazenia prežívšich činov Pavla Opočenského (režisérkou výslovne nechcenou) a Kateřininho nejasného vzťahu s protagonistom, ktorého podstata sa riešila hlavne v zmysle finálneho filmového vyobrazenia – formy. Prvotná späťnosť Kateřiny s látkou sa začala pomaly rozpadáť a strácala význam. Z tvorivej motivácie – úprimného osobného zápalu, sa stala traumatická skepsa, narážajúca na vlastné limity. Kateřine chýbala základňa osobného postoja

a identity k celkovému projektu, neopomenuteľne potrebná k reprezentácii vyvíjaného filmu a konfrontácii vlastných myšlienok navonok.

V širokom spektre problematiky manipulácie sa strácala konkrétnosť vyjadrenia témy a jej foriem spracovania. Ambícia obsiahnutia šírky celospoločenského problému predbehla konkrétnosť – a teda hľadanie podstaty z vnútra hlavnej postavy, témy, či vlastného vzťahu s látkou. Kateřina si vývojom vlastného prístupu k téme ešte len potrebovala prejsť a nájsť v projekte hodnoty, istotu a sebavedomie, na čo workshop v danej dobe nebol zameraný, a fungoval skôr opačným smerom – vonkajšej sebareprezentácie. Hlavný rozvrat tvorivej idey tak nastal už počas prvej session, pretože my sme potrebovali testovať – rozvíjať a workshop potreboval uzatvárať – logicky chápať.

*Ako mám pripustiť vonkajší názor k niečomu, na čo ho sama ešte nemám vytvorený? Ako mám odprezentovať niečo, k čomu ešte sama nemám vytvorený vzťah? Ako mám prísť k dedukcii – kvalite, ktorá nemá na čom stáť?*²⁷

Workshop sa v náznakoch začal stavať “proti nám”, začal poukazovať na rýchlosť, ktorou sa treba rozhodovať. Tempo, ktoré sme s neukotveným jadrom neboli schopné nasledovať. Začalo byť jasné, že nie je zatiaľ z čoho vyberať a že nevieme artikulovať podstatu. Prvotný proces vývoja, (počas ktorého malo ísť o nezištný záujem v tému, spojený s výskumom primárnej zvedavosti a potreby príbeh rozpovedať skrz vlastnú optiku) sa zaobalil do ambície medzinárodne rezonujúceho filmu s “unikátnou” hlavnou postavou a kontroverznou – marketingovo výživnou témou, čo vytvorilo veľký tlak na producentnú, no najmä režijnú zložku nášho projektu. Vonkajšia prezentácia (ne)poznaneho mala kontraproduktívny účinok – splošťovala nerozvinuté. Zo skúsenosti z prvého stretnutia sme si tak stanovili umelú stratégiu, že ďalší vývoj nášho filmu bude pokračovať spôsobom ujasňovania si vlastného prístupu, zjednodušenia postoju k protagonistom a prejavu témy jasným smerom. Čo sa nám aj “podarilo”.

²⁷ Online rozhovor účastníčky workshopu EXO 2020/2021

B. ODKLONENIE OD PODSTATY

A: Na ten workshop máme pripraviť teaser niečoho, čo je vo fáze absolútneho začiatku, jo?

B: Áno.

A: Takže máme v troch minútach ukázať to, ako ten film bude vyzeráť, a o čom bude?

B: V podstate áno. Ide o základné vykreslenie toho čo máme. Tá pointa, alebo aspoň línia, ktorou sa chceš uberať.

A: Ale ja nemám ešte tú dlhú verziu, z ktorej by som to extrahovala, nemám ani tú pointu – predstavu, dostatočný research aby som to aspoň nafakeovala. Potrebujem prísť na tú podstatu nejakým procesom, nejakým výskumom a z toho potom vytvoriť teaser, ktorý bude aspoň z časti ten film reprezentovať.

B: Tak to skús aspoň nejak zhruba nastaviť. Nemusí to byť úplne výpovedné tej finálnej podobe. Sme vo vývoji. Predstavíme protagonistu, ukážeme ten potenciál jeho príbehu, jeho možných zvrátov, štylistické prvky...

A: Takže tá podstata tam nebude... Bude to len všetko kolem, jo?

B: Jo no, tak inak to asi nejde... K tej podstate sa dostaneme potom.

A: Ok.²⁸

Pred druhým stretnutím „**Production and Story Development**“, ktorého náplň sa sústreďuje na hlbšiu analýzu natočených materiálov, vizuálneho štýlu, rozvoju postáv a tvorbe teaseru; sme si dali za cieľ produkčne a štylisticky náročné natáčanie. Jeho výsledkom bol intenzívny reprezentačný materiál – teaser ukazujúci základné informácie a formu nášho „nového“ filmu. Natáčanie sa odohrávalo v štylizovaných prostrediach – v black box ateliéri a v Anežskom kláštore – galérii, kde Opočenský vystavuje svoje diela. Do príbehu sme pridali ďalšiu dôležitú protagonistku Katarínu – preživšiu sexuálneho zneužívania v dospievaní (nie však preživšia Opočenského) a problematiku akceptácie umenia sexuálnych predátorov v štátnych inštitúciách. Pavla sme s protagonistkou, jej životnou skúsenosťou a vlastnou umeleckou kvalitou konfrontovali. Z natáčania vznikol 3 minútový teaser, ktorý fungoval ako samostatný, vizuálne podmanivý celok s vlastným formálnym, hudobným a spoločensky kritizujúcim kontextom.

Na druhom stretnutí workshopu bola odozva na náš teaser značne pozitívna. Mentorom*rkám sa začala ujasňovať línia režisérkinho postoja, charaktery postáv, problematika manipulácie naberala na reálnych situáciách a sila argumentov sa uberala jasným – praktickým smerom. Počas druhej session sa nám začali dostávať špecifické odozvy typu: „moc štylizovaných lokácií – potreba ísť von z ateliéru (aby to nepôsobilo moc ako V síti); bližšie predstavenie novej protagonistky – hľadanie paralely so životom Opočenského; prerobenie treatmentu na viac

²⁸ Online rozhovor účastníčiek workshopu EXO 2020/2021

medzinárodný (v zahraničí nikto nevie kto je Pavel Opočenský)...“²⁹ Všetko naberalo pragmatické a detailné riešenia a ukazovali sa konkrétne rysy, s ktorými bolo možné potenciálne pracovať.

Problém však tento krát nestál na strane workshopu, ale na strane režisérky, ktorá považovala vlastný výklad témy, situácií a postáv za nedostačujúci. Pocit bol oprávnený, pretože namiesto hľadania dôvodu, skúmania reakcií a dôkazov sme vlastnú neistotu zakryli za 3 minútový umelo vyskladaný teaser a na ňom postavili celú štruktúru filmu – z vonku. Tento proces sa nám v danom momente javil rýchlejší a efektnejší, lepšie kopírujúci potreby workshopu. Týmto spôsobom práce sme sa síce odstrihli od množstva otázok podporujúcich tvorivé pochybnosti, no vo výsledku sme oklamali samé seba a uzavreli sa tak do absolútnej nemožnosti film na workshope ďalej vyvíjať. Zamietli sme prirodzenosť vývoja a v rámci tvorivej integrity spôsobili podvod – vonkajší pre workshop a vnútorný pre nás. Potreby trhu (nevyhnutné k prezentácii projektu) boli z našej strany nasledované neúprimne a deficit širšieho rozvoja látky, tak prirodzene narastal. Motivácia pokračovať a skúmať sa kvôli neosobnosti k vymyslenému úplne stratila.

Spolu s apatiou prišiel aj pokles sebavedomia a viery vo film samotný. Sila posúvať jeho hranice ďalej sa v umelo nastavenej koncepcii vyparila, a pocit, že sme niečo predbehli/oklamali bol neustále prítomný. Samotné spojenie s témou bolo namiesto rozvíjania potlačované, osobnostne a obsahovo nerozvinuté a vzápätí podliehalo silnej (aj keď podnetnej) kritike, ktorú sme v danej dobe nevedeli konštruktívne zapracovať. Každá nová lekcia a stretnutie pôsobili ťaživo a deštruktívne, opačným spôsobom ako boli programovo a dramaturgicky workshopom nastavené.

A: Pre mňa je to v tomto bode už hrozne ponižujúce.

B: To berieš moc osobne. Však nikto si to nemyslí, nikto to nemyslí v zlom.

A: Ja viem, ale ja vnútorne v sebe cítim pocit zlyhania lebo ja osobne neviem o čom ten film je, o čom bude a to čo prezentujem sú len vymyslené koncepty. A mne nestačí to čo sme ukázali. Ja neviem kde je v tom tá téma, kde v tom stojím ja... Ja na to potrebujem prísť. A mám vnútorný pocit, že to nezvládam a potrebujem čas.³⁰

²⁹ Online rozhovory z mentormi*kami medzinárodného workshopu EXO

³⁰ Online rozhovor účastníčiek workshopu EXO 2020/2021

C. ODHALENIE KLAMSTVA

Postupom času sa vývoj projektu *Zpracování* zdal stále viac a viac náročný, a to nielen v zmysle kreatívnom, ale aj praktickom. Covid situácia neumožňovala zachytiť protagonistu vo svojom prirodzenom prostredí – v spoločnosti, protagonistka Katarína odmietla ďalšiu účasť na natáčaní a blížiaci sa posledná časť workshopu „**Market here I am!**“ (s veľkolepým uzatváracím pitchingom) dávala jasne najavo, že teraz „pôjde o veľa“. Tlak sa stupňoval a spolu s ním aj príprava množstva potrebných materiálov – synopsis, treatment, finančný plán, producentský a režijný zámer... Textové materiály boli doplnené o plošne fungujúce poznatky nadobudnuté na predchádzajúcich sessions a spoločne s Kateřinou sme sa snažili vymyslieť spôsob pitchingu, ktorý by čo najlepšie predstavil dôležitému tržnému prostrediu „jedinečný“ novovznikajúci film, schopný zaujať a podnietiť potenciálnu medzinárodnú spoluprácu.³¹ Cieľom nášho umelo vystavaného prezentačného konceptu (spoluvytváraného s mentorujúcim strihačom EXO) bolo ukázať hlavnú postavu – Opočenského, ako „bežného“ muža, žijúceho život starého usadeného bohéma, rovnakého množstvu mestských pánov po 60tke. Postupom času si mal*a divák*čka začať uvedomovať jeho minulosť a manipulačné techniky, ktoré sa postupne spájali s konkrétnymi udalosťami. Na konci divák*čka zisťuje, že sa jedná o skutočného predátora a pocit manipulácie tak pocíti na vlastnej koži. Forma empirického zážitku, postavená na nespoľahlivom rozprávačovi (s referenciou filmu *Lolita* od Kubricka) mala obstáť v kreatíve marketingových prezentácií a zároveň poukázať na tenkú hranicu medziľudskej manipulácie. Neopierala sa však o hlbší výskum, či spôsob akým by mala fungovať. Bola vystavaná sama o sebe. Na základe tohto plánu sa uskutočnili aj ďalšie natáčania – stále sa držiace predom nastaveného konceptu, dokola sa opakujúcich situáciách s Opočenským a postprodukcie, ktorá sa snažila čo najviac zachrániť neopodstatnenú formalitu. Chýbajúce jadro sme pociťovali v každom ďalšom kroku a neustála obhajoba umelého konštruktú nás unavovala.

Tretia session prebiehala intenzívne s rôznorodými ohlasmi na náš nový teaser. Vytvorila sa priepasť názorov – buď absolútnej adorácie alebo absolútneho odmietania morálne skrytého vykreslenia kontroverzného protagonistu. Kopilo sa nespočetné množstvo emocionálnych výlevov, vlastných interpretácii hlavnej postavy a ďalšieho možného spracovania príbehu. Problematickým sa stal aj fakt, že postoj k súčasne kulminujúcej téme #metoo, zneužívania moci a celkovej „rape culture“ sa líšil vzhľadom na krajinu, z ktorej konkrétny*a mentor*ka pochádzal*a. Zatiaľ čo v severských európskych krajinách a US išlo o problém značný už len v náznačkoch hlavnej postavy – čitateľný skrz pozdrav režisérky, pohľadom do kamery či zaradením v spoločnosti (uznávaný umelec); pre krajiny východnej a južnej Európy sa zdala dôležitejšia artikulácia škandalózne minulosť, zobrazenia konkrétnych obetí a explicitných

činov. Náš postoj k pitchingu sa tak pomaly ale isto rozpadal a nič nedržalo pokope... Na skoro poslednom stretnutí pred samotnou veľkou prezentáciou sa stal pre nás záchranný komentár nemenovanej britskej producentky:

A: Girls, you have no idea what is the core of that film, right? I see everything around. All unimportant details, all artificial concept, all marketing strategy, but It's coming from outside to inside. It comes from the construct, that you created because you don't know what it is.

B: Exactly

A: So what does it mean?

B: That we are not honest.

*A: Yes, and that 200 people during your pitching will feel it. But it is ok... This can happen. Just admit it. Admit, that you have no idea how the film will look like. Admit, that you don't know how to deal with main protagonist. Admit, that you don't know what the main theme – manipulation – does mean. And tell, that you are on the very beginning of your way. You are in very early stage of development. You only have a very strong connection to this problem, you have a strong inner motivation of working on it and admit that you need much more time and personal development to get there. Or just talk about something else, about your new production company... I don't know. But it is first time when all these people will see your faces... The people that will remember you. If you want to work in documentary industry, you will meet them every time, in each project, each festival, each international pitching... So it is not a good starting point for you to present dishonest project.*³²

Po množstve stretnutí, množstve roztrieštených názorov, nám tento prvý one to one meeting dával zmysel, pretože sa vracal späť do bodu, v ktorom sme sa stratili. Nepredbiehal a staval sa úprimne k nášmu postoju – vzťahu k téme. Po tomto rozhovore sme sa rozhodli odprezentovať projekt vo verzii, ktorá priznávala počiatočný bod vývoja. Bola postavená na silnej motivácii tvorkýň s konkrétnou témou pracovať a odhaľovala režisérkinu vnútornú silu ako hlavný hnací element. Použili sme dokonca starší teaser, ktorý neštylizoval Opočenského do umelých pozícií (bežného staršieho pána) a neartikuloval tému vyhranenou formou. Prezentácia nášho projektu mala pozitívne ohlasy. Získali sme cenu Medzinárodného festivalu dokumentárnych filmov Leipzig a pre väčšinu zúčastnených bolo dôležité, že danú tému spracovávame práve my – začínajúca režisérka a producentky, ktoré sú princípmi moci fascinované a zároveň zastávajú spoločenskú skupinu (mladých žien) – najviac podliehajúcu mužskej manipulácii a moci. Naša prvotná motivácia totižto vychádzala z vlastného záujmu o Opočenského príbeh, nie však v zmysle jeho kontroverznej povahy a hrubej empirickej konfrontácie, ale z podstaty ukážkového modelu manipulácie v konkrétnej spoločnosti, ktorá nie je schopná podobným problémom systematicky čeliť, a na ktorej je možné ukázať množstvo pretrvávajúcich patentov zneužívania moci. Počas tvorby finálneho pitchingu sme

³² Online rozhovor účastníčiek a mentorky workshopu EXO 2020/2021

sa tak dostali k prvotnej esencii toho, čo sme pred necelým rokom v rýchlosti rozvíjajúceho sa workshopu zamietli.

Príbeh vývoja nášho filmu však neskončil pri pomerne úspešnom pitchingu na medzinárodnom workshope. Ďalej pokračoval a mal silný dopad na ďalší proces jeho tvorby. Z producentského a tvorivého hľadiska nastalo veľa ďalších prekážok, stigiem a narušených vzťahov, ktoré sú pre film podobného rázu kľúčové. Naďalej sa kumulujú a odznievajú. Projekt sa na nejakú dobu pozastavil a čaká na svoj čas, alebo skôr na čas režisérky, ktorá sa v najcitlivejšom momente tvorby (kvôli tlaku workshopu EXO) odklonila od vlastnej podstaty a vybrala sa cestou umelého zakrytia momentálneho nedostatku.

6. PRODUCENTSKÝ VÝVOJ

Po vyššie opísanom procese režisérskoho vývoja sa v tejto časti textu zameriam na oblasť vývoja producentského. Tieto dva aspekty sú samozrejme navzájom silne prepojené a ovplyvňujúce sa. Vzťah režiséra*ry a producenta*tky je ten najbližší, najsilnejší a mal by byť aj naj dôvernejší. Nie je však samozrejímavý a je potreba ho neustále podporovať a chrániť, či už v zmysle vnútorných pocitov alebo vonkajších vplyvov, silne naň pôsobiacich. Z pohľadu filmu *Zpracování* to bol práve (aj) vývojový workshop EXO, ktorý tento vzťah značne narušil, rozvrátil a definoval jeho hranice. V nasledujúcom texte sa pokúsim opísať akým spôsobom sa to stalo a čomu bolo možné sa vyvarovať. Všetky názory píšem z vlastného postoja, v kontexte konkrétneho projektu *Zpracování* na workshope Ex Oriente.

A. PRAKTICKÝ POHĽAD

Z praktického hľadiska bol workshop EXO producentsky a edukačne prínosný. Metódou diskusií, masterclassov a skupinových stretnutí predstavil komplexný model fungovania medzinárodného trhu, jeho finančného spektra a reprezentačných možností. Pre projekt *Zpracování* sme za pomoci mentorov*riek vytvorili konkrétny finančne – časový model pozostávajúci z medzinárodných koprodukcí, doplnkového financovania (v nadväznosti na účasť na ďalších zahraničných marketoch) a distribučnej stratégie. Nastavili sme celkovú producentскую stratégiu, upravili rozpočet na vyššie rámce medzinárodného štandardu a zaistili harmonogram výroby s potenciálnou festivalovou premiérou. Naučili sa akým spôsobom a kedy oslovovať ďalších partnerov, sales agentov. Film mal silný ohlas od zúčastnených*é marketu, a to najmä kvôli aktuálnosti a naliehavosti preberanej témy. Prejavilo oň záujem niekoľko sales agentiek zaujímajúcich sa o podporu ženskej tvorby a feministických tém, s podporou dramaturgických spoluprác – skúsených strihačiek a zástupkyň konkrétnych festivalov. Okrem roviny zameranej na medzinárodné prepojenia a jasné smery producentskej práce sme sa však dostali aj do roviny oveľa náročnejšej, nejasnej

a častokrát čisto intuitívnej. Roviny osobnej, v ktorej bolo treba veľmi citlivo rozhodovať čo pre samotný projekt a hlavne režisérku je prospievajúce, a čo deštruktívne.

B. BOLO MOC SKORO

Tvorba prvotnej idey – námetu autorského dokumentárneho filmu je procesom milióntych ciest. Štartovací bod nula, z ktorého je možné zaujať akúkoľvek pozíciu, akúkoľvek zámer a akúkoľvek stratégiu nezbytnú pre ďalší vývoj príbehu, témy, problematiky... V tejto fáze by autor*ka mal*a byť najviac slobodný*á a ponechaný*á vlastnej intuícii, pocitom a vnútornej motivácii, pretože práve tie sa stávajú hnacím motorom autorského prístupu. K jeho vzťahu k téme, protagonistom, jeho vlastnej fascinácii v nepoznanom, v rozširovaní nového. Toto spojenie je v dokumentárnom filme považované za najdôležitejšie, za najviac cenné a esenciálne pre ďalší progres. Je dôležité aby rovnakou optikou na najkrehkejší proces tvorby filmu pozeral aj producent*ka a chápal*a jeho spektrum a možnosti. Prvým zásadným problémom, ktorého sme sa z producent*kej pozície v rámci projektu *Zpracování* dopustili, bol samotný fakt zapojenia sa do intenzívneho ročného workshopu v moc skorej fáze vývoja. V danom momente sme neboli my, ale hlavne ani režisérka schopné čeliť všetkým vonkajším vplyvom. Vystavili sme tak film v tej najzraniteľnejšej fáze tvorby interaktívnemu marketingovému prostrediu, ktorého smerovanie sa v danom momente zdalo zraňujúce, z našej strany až bojové, pretože od začiatku narúšalo vnútornú predstavu o filme a našom osobnom vzťahu k nemu.

Pokiaľ projekt v úplne prvotnej fáze – „osobného zaujatia“ vstúpi do prostredia medzinárodného trhu, nastáva automatické stretnutie s vonkajším. V tomto stretnutí je dôležitá jasnosť, koncepcia a priznaná konkrétnosť, ktorá je ďalej schopná svoje princípy morfovať, obraciať, rušiť alebo chrániť. Rovnako ako sa film prvý krát dostáva von k svojmu divákovi*čke, a čaká na jeho*jej reakciu, dostáva sa von aj skôr, skrz iné procesy (workshopy, stretnutia s dramaturgami*čkami, prichádza do strižne...) zahrňujúce reakciu okolia. Svoju vnútornú podstatu týmto najprirodzenejším spôsobom (názoru ostatných) odhaľuje a stáva sa tak (v rôznej miere a smerovaní) zrozumiteľným a (v rôznych podobách) artikulujúcim jadro témy. Protichodná sila vonkajšieho môže pôsobiť tak ako smerom demotivačným, tak aj motivačným, pričom oba princípy majú za cieľ posúvať film a jeho kvality ďalej. Či už v zmysle vyhľadávania sa alebo akceptácie. Nebezpečným sa stáva, pokiaľ sa k odhaleniu projekt a jeho tvorcovia dostávajú príliš skoro. Bez ujasnenia vlastnej idey, východísk, témy a názoru. Bez (v danom momente) jasného stanoviska, ktoré by bolo schopné odolávať tlaku názorov. Pre ochranu vlastnej neistoty sa tak odkláňa k nepravej prezentácii, čím sa mení smer pozornosti tvorcu*kyne a prvotná idea sa mení. Celý proces workshopu tak môže mať v tomto prípade opačný – deštruktívny dopad a silný vplyv na ďalší vývoj a výrobu filmu samotného.

Časový výber zapojenia sa do vývojového workshopu hocijakého typu je preto nevyhnutným a veľmi dôležitým. Výhodnejšie sa môžu zdať varianty neskoršieho vývoja alebo skorej produkcie, kedy prvotná idea a stav režiséra*rky je priamo ukotvený, schopný odolávať vonkajším tlakom a empiricky odskúšaný na početných natáčaniach s protagonistami*tkami. Zároveň stále možný zmien a formovania celkového konceptu. Toto pravidlo platí prakticky aj pre trh samotný, ktorý vo väčšine prípadov zaujímajú skôr projekty jasne vystavané, s presnou víziou a vidinou toho, ako budú vo svojej finálnej podobe vyzerať, čím sa investícia času a financií stavia do čo najmenšieho rizika.

C. DEBUTUJÚCA AUTORKA

Chvíľu som si aj myslel, že všetky tie názory sú pravda, že by mohli pomôcť, že majú za cieľ urobiť z toho čo najlepší film. Potom som sa ale obrátil k svojej podstate, a tomu čo od toho filmu chcem. A odignoroval som to. Vybral som si asi len jeden alebo dva názory, ktoré zapadali. Lebo však ako by vyzeral film, ktorý by podliehal všetkým názorom? Chodili Antonioni alebo Kubrick na medzinárodné workshopy? (vtip) Ten film by tak bola plošná, obecné líbivá záležitosť. Bez charakteru, bez duše... A to tam oni možno chcú. Ale ak to nechceš ty, tak potrebuješ veľa sebavedomia a sily aby si si to uvedomil/a a vzoprela sa tomu. A rozseletovala, čo tomu projektu prospieva a čo škodí. A to nie je o tom, že sa hrám na génia, to je o tom, že máš tu prax. Že si milión krát prejdeš procesom presadzovania vlastného názoru, a niekedy ti ten egotrip zničí film, a niekedy zachráni a ty sa v tom naučíš orientovať, nájdeš tie svoje hranice. Lebo to prostredie a ten tlak (aj keď sa to tak netvári) je silný, lebo podvedome sa tam chceš zaradiť, chceš sa páčiť. A zomelie ťa to. A stavba ega v procese tvorby je hlavne o skúsenostiach, nie je to prirodzené. Hlavne keď si na začiatku. S filmom ale aj s kariérou.³³

Ďalšou problematickou rovinou vývoja filmu *Zpracování* bol samotný fakt debutujúcej režisérky a začínajúcich producentiek, ktoré závažnosť problému neboli schopné odhadnúť. Ak sa do vývojového workshopu prihlási skúsený*á autor*ka v začínajúcej fáze vývoja, ktorý je schopný jednotlivé názory v zmysle vlastnej tvorby selektovať a spracovávať, tak táto spolupráca môže byť podnetná. Schopne formujúca jeho predstavy a projekt jasným smerom od úplného začiatku. To môže veľmi pozitívne ovplyvniť koprodukčný, marketingový a distribučný potenciál filmu. Pokiaľ sa však jedná o debutujúceho*cu autora*rku, prvý krát spojeného*ú s medzinárodným trhom, veľkosťou celovečernej snímky a očakávaniami s tým spojenými, je táto pozícia citlivá a nepripravená sebavedomo rozoznávať medzi vlastnou kreativitou, trhom a reálnymi požiadavkami. Týmto viacvrstevnatým procesom sa narúša podstata vlastného názoru a ničivo zasahuje do ďalšej kreatívnej tvorby filmu.

³³ Účastník workshopu EXO 2020/2021

Pre producenta*tku je preto dôležité si pred prihlásením sa do akéhokoľvek workshopu uvedomiť, nielen stav a potreby projektu (či už tvorivé, finančné alebo tržné) ale najmä stav a potreby režiséra*rky, pre ktorého*ú je toto obdobie najviac kľúčové, a s ktorým*ou do celého procesu vstupuje spoločne. Odhadnúť silu naviazanosti na tému, na protagonistu*tku, či samotný psychický stav sú primárne faktory rozhodovania sa v tomto procese. Nakoľko je autor*rka schopný*á svoj postoj popísať, zaujať a predvídať? Nakoľko si je v danej vízií istý*á? Akým smerom sa chce v téme uberať? Akú podporu mu k tomu poskytujeme? A nakoľko je prostredie, do ktorého sa púšťame schopné skôr ublížiť ako pomôcť? ³⁴

D. ČAS A ENERGIA

Ďalším náročným aspektom, sprevádzajúcim workshop EXO bola výkonná časť a energia, ktorú bolo potrebné pre jeho proces absolvovať. Workshop sa odohráva počas jedného kalendárneho roku (obvykle bežný čas celkového vývoja celovečerného dokumentárneho filmu v kontexte českých podmienok), v troch, po sebe idúcich stretnutiach. Každé stretnutie si vyžaduje posun v súbore nových textových materiálov, nových natočených ukážok a novo zostrihaného teaseru, rovnako ako aj vlastného názoru – posunu s konkrétnou látkou.

“Ja mam pocit, že riešenie materiálov, teaserov , komunikácie navonok je toľko, že utečie skutočná snaha robiť ten film.”³⁵

Pre autora*rku sa častokrát stáva obťažným množstvo a hlavne smer materiálov potrebných pre účely stretnutia. Materiály potrebné pre vytvorenie funkčného textového prejavu alebo dynamického teaseru sa totižto výrazne líšia (či už vizuálnym, obsahovým alebo technickým spracovaním) od rešeršných prác, študijných rozborov postáv či kamerových testov, väčšinou sprevádzajúcich obdobie vývoja. Čo pomerne výrazne triešti pozornosť do viacerých smerov. Zároveň je na autora*rku vyvíjaný tlak kvality, a teda pocit že sa niečo finálne od jeho*jej práce už v tomto momente očakáva. Tlak dokonalosti v momente kedy je potrebná možnosť „nevedieť“ sa stáva demotivačným. Autor*ka tak nemá dostatok času venovať sa „reálnej“ tvorbe filmu a svoju pozornosť upriamuje na výrobu jasne definovaných materiálov – teaser max. 3 minúty, pitching max 7 minút, synopsis max pol strany...³⁶. Pri projekte *Zpracování* sme si s Kateřinou stanovili spoločnú spoluprácu na všetkých aspektoch workshopu. Spoločne sme pripravovali teaser, písali a prepisovali všetky materiály a pripravovali prezentácie. Pre proces náročného a intenzívneho ročného programu v zmysle neustálej produkcie nových materiálov bola v danom momente kľúčová organizácia práce tak, aby nespôsobovala ďalší stres

³⁴ KURZOVÁ, Sibylle. *Pitch It!*. Praha: NAMU, 2013., s.30., 104.

³⁵ Účastníčka workshopu EXO 2020/2021

³⁶ KURZOVÁ, Sibylle. *Pitch It!*. Praha: NAMU, 2013.

a neistoty. Na nových potrebných materiáloch sme začali pracovať vždy mesiac pred odovzdaním a snažili sa navzájom si jednotlivé verzie komentovať. V poslednej časti workshopu sme sa však celým procesom neustálej produkcie nových materiálov cítili vyčerpané a celkový obsah už len recyklovali. Pred zapojením sa do vývojového workshopu je preto rovnako ako osobný nadhľad a istota, dôležité uvedomiť si aj aktuálne výrobné a mentálne kapacity, ktoré v časovom tlaku celý program sprevádzajú. Pokiaľ sa nedostatočná energia z vyčerpávajúceho kolobehu workshopu obráti smerom k samotnej tvorbe filmu, môže byť toto spojenie devastačné.

Spojenie spomínaných troch častí – skorý vývoj, debutujúca autorka a nedostatok času, energie – sa pre projekt *Zpracování* stalo najviac problematické. Zároveň sa z producentského pohľadu jednalo o najdôležitejšie aspekty ovplyvňujúce vývoj debutujúceho dokumentárneho filmu.

7. ZÁVER

Vývoj je častokrát najťažšia a zároveň najdôležitejšia fáza výroby (nielen) dokumentárneho filmu. Počas tohto obdobia sa utvára jeho celková tematická, formálna a naratívna schéma a určuje sa finančný a výrobný potenciál. Všetky spomínané aspekty budujú komplexný celok – vnútornú (kreatívnu) a vonkajšiu (tržnú) koncepciu, na ktorej závisí finálna podoba filmu. Vývoj je obdobie, ktoré môže tento výsledok od základov komplexne vystavať, rozvrátiť, alebo úplne zničiť. Napriek tomu film na vývojovom workshope vo svojej najcitlivejšej a najintímnejšej podstate vchádza do marketingovo-tržného prostredia, v ktorom ide doslova s „kožou na trh“ a predstavuje sa v čo najlepšom svetle. A spolu s ním aj jeho tvorcovia*kyne – režisér*ka a producent*ka. Do rozkolu sa dostáva vnútorné – osobné s vonkajším – všeobecným a podstatou vývoja sa tak stáva hľadanie neustáleho balansu medzi týmito dvoma polohami. Do procesu, okrem praktického vývoja filmu tak vchádzajú aj osobné nastavenia tvorcu*kyne – vnútorný vzťah k téme / protagonistom*tkám, aktuálna spoločenská situácia, súčasné trendy... Pre prínosné zvládnutie tohto intenzívneho procesu sa z veľkej časti zasluhuje práve producent*ka a jeho*jej prístup.

Z vlastnej skúsenosti, by som ďalšie zapojenie sa do podobného edukačne–prezentačného programu dlhodobo dopredu zvážila a skonzultovala s režisérom*rkou, s ktorým*rou do programu vstupujem; s blízkým*kou dramaturgom*čkou, ktorý*á by o tvorivej časti mal*a mať najhlbší a najaktívnejší prehľad, poprípade s producentmi*kami a tvorcami*kyňami, ktorý*é majú s konkrétnym workshopom minulé skúsenosti. Rovnako by som si viac úprimne a vecne reflektovala samotný stav projektu, zraniteľnosť jeho témy, časové a energické kapacity tímu, a v neposlednej rade požiadavky, stav a ambície samotného*tej tvorcu*rkyne. Zhodnotila všetky plusy a mínusy v nadväznosti na špecifický program, dramaturgiu a zloženie mentorov*riek workshopu. Podľa množstva týchto aspektov by som finálne vyhodnotila, či workshop bude mať pre daný projekt pozitívny alebo negatívny dopad. Počas procesu

workshopu by som sa snažila menej tlačiť režiséra*рку do neprirodzených pozícií a viac chrániť osobný vzťah s témou a celkovým tvorivým procesom.

V rámci producentskej skúsenosti vnímam prostredie medzinárodných workshopov a pitching fór za funkčný model prezentácie novo-vznikajúceho projektu širšej festivalovej a tržnej verejnosti. Projekt sa týmto spôsobom dostáva do povedomia potenciálnych partnerov*riek, sales agentov*tiek či distribútorov*riek, ktorí*é môžu mať na financovanie, výrobu a ďalší život filmu zásadný dopad. Tento prezentačný "hub" funguje aj ako určitý kurátorský segment – výber novo-prichádzajúcej tvorby, ktorá by v najbližších rokoch mala mať celospoločenský dosah, a je dobré do nej v určitých momentoch zapadať. Dôležitosť prepájania lokálnej tvorby a zahraničného trhu (tak ako bolo kedysi ambíciou Filipa Remundy a Andrey Prenghyovej) má stále na poli českého dokumentu silný význam. Nie len v zmysle financovania a koprodukcí ale hlavne v zmysle rozšírenia obsahu do širších sfér porozumenia a artikulácie vlastnej témy, problematiky. Schopnosť pohybovať sa v medzinárodných vodách vývoja a výroby filmu však nie je automatická, preto je dôležité čo najskôr pochopiť ich fungovanie, princípy a spolupráce, čím sa podarí zužitkovať ich vo svoj prospech a nezrujnovať tak novovznikajúcu ideu.

8. ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

LITERATÚRA:

ADLER, Rudolf. *Cesta k filmovému dokumentu*. Praha: FAMU, 1997.

BERNARD, Sheila. *Documentary Storytelling: Creative Nonfiction on Screen*. 3. Focal Press, 2012.

ČESÁLKOVÁ, Lucie. *Generace Jihlava*. Praha: Větrné mlýny, 2014.

KURZOVÁ, Sibylle. *Pitch It!*. Praha: NAMU, 2013.

SHERMAN, Eric. *Selling Your Film: A Guide to the Contemporary Marketplace*. California: Acrobat Books, 1990.

ZÁVEREČNÉ PRÁCE:

KRÁLOVÁ, Lucie. *Každý další možný film*. Praha, 2006. Magisterská práce. FAMU. s.12

PRENGHYOVÁ, Andrea. *Mezinárodní koprodukce a jejich vliv na podobu současného dokumentu*. Praha, 2005. Magisterská práce. FAMU., s.5.

LANŠPERKOVÁ, Jitka. *Produkční strategie dokumentárního filmu v České republice od roku 2012 do roku 2016*. Brno, 2018. Magisterská práce. MUNI., s. 21.

POHOŘELÁ, Monika. *Institut dokumentárního filmu Subvenční strategie IDF a jejich vliv na rozvoj dokumentární kinematografie v ČR*. Brno, 2009. Bakalářská práce. MUNI.,s.27.

ONLINE ZDROJE:

Ex Oriente Film: O projektu [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/o-projektu>

Ex Oriente Film: Workshop 2 [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-2>

Ex Oriente Film: Workshop 3 [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/ex-oriente-film/2021/workshop-3>

East Doc Platform: East Doc Forum [online]., Dostupné z: <https://dokweb.net/aktivity/east-doc-platform/2017/east-doc-forum>

Media desk [online]. Dostupné z: <https://www.mediadeskcz.eu/o-programu/>

ZAJÍCOVÁ, Gabriela. EVROPSKÝ PROGRAM MEDIA / 10 LET V ČR. *Cinepur*. 2021. [online]. Dostupné z: <http://cinepur.cz/article.php?article=2313>

REMUNDA, Filip a Andrea PRENGHYOVÁ. *Manifest Burzy námětů*. Praha, 2001 [online]., Dostupné z: https://is.muni.cz/el/phil/podzim2019/FAVBKa20/um/prezentace/DCK_DF_KOMBI_2.pdf

ROZHOVORY:

Online (Zoom) korešpondencia s účastníkmi*čkami a mentor*kami workshopu Ex Oriente v období: jún 2020 – březen 2021.